

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

XXIX. De sanitate morbo, quæ in quadam temperatione intemperatione
consistunt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

numerum ex planetarum numero depromunt; Lunæ primam tribuentes ad quintum vel sextum vsque annum; quod infantia valde humida sit: Mercurio alteram, vsque ad 14. quod pueritia bene sentire, & loqui incipiat 3. Veneri, vsque ad 22. quoniam tunc emittatur semen & apti ad procreandum sumus: quartam Soli, vsque ad 29. vel 30. quia honoribus & dignitatibus incipiat iuuentus splendescere: 5. Marti, vsque ad 40. quod virilis hæc ætas ad arma & bella sit aptissima. 6. Ioui, quoniam consilij ætas similis est, rebusque diuinis & humanis peropportuna: 7. Saturno, quia decrepita ætas frigida tota est & sicca, tristis, & ad illius planetæ conditionem conformata. Hæc ferme de ætatibus affirmantur.

Quæ omnia ego quidem pronuntio de vitæ nostra partitione summa cum veritate exponi: tamen si dum aliorum dominatû spectant Astrologi, minime audiendi sunt. Namque in eo duntaxat hæc omnes partitiones differunt, quod vna magis aut minus exacta est, atque in minutiora membra ex magis, minusve sensilibus mutationibus dissecta, quam altera. Omnium tamè maxime probata est Aristotelica partitio in tria præcipua membra, accretionem, statum, & decretionem. Propterea quod insigniores spectat & magis notabiles mutationes, quæ in tota vita fiunt. Quique plura membra faciunt, nil amplius dicunt: sed præcipuas illas partes in minutiores concidunt. Adde, quod trimembris illa diuisio viuientibus omnibus communis est; quippe quæ ex intima eorum natura; totiusque mutationis principio petitur: quæ verò illi adduntur, in homine potius, quam in cæteris, considerantur. Quod si cuiusque ætatis tempus curiosè querat; vix potest quidquam certò & accuratè responderi. Ferè tamen in hominum specie accretionem obseruamus 15. & 20. terminari anno, statum & consistentiam 40. decretionem nullum omnino habere certum annorum numerum; sed nostris hæc temporibus vigesimum supra centesimû annum vix vquam excedere. In reliquo animantium genere singula quoque species proprios ac sibi speciales terminos habent. In omnibus autem manifestum est, vitæ initium esse calidum & humidum, vltimum frigidum & siccum; temperatum magis id, quod medium est. Et idè in calore, & humore viuentium omnium durationem positam esse, ac eorum consumptionem senium & mortem adducere.

DE SANITATE ET MORBO
quæ in quadam temperatione & in-
temperatione, & consistunt.

CAP. XXIX.

Sanitas & mor-
bus quid.

Nimalis temperatio aut ea esse potest, vt functiones omnes secundum naturam optimè fiant, tuncque animal sanum esse existimatur: aut tam manifestè lædi & impediti, vt in operationibus quoque vitium appareat, atque hæc dicitur agrotatio. Quorum vtrumque aut in toto corpore esse potest, aut in aliqua eius parte, vt vel totius, vel cuiuspiam partis operationes integræ fuerint, aut

debilitata & læsa. Idècirò cum in libro de flatibus dixit Hippocrates quidquid homini molestiam ac tristitiam infert, hoc morbum esse; amplam nimis acceptionem secutus est, nimisque generalem definitionem posuit. Propriam autem ac specialem Galenus in artis medicæ constitutione cap. 10. & in libro de optima nostri corporis constitutione cap. 2. & in libro primo de sanitate tuenda cap. 4. & 5. cum ex functionibus secundum naturam obeundis sanitatem discernendam esse statuit. Et idè eam suscipere magis & minus ex functionibus demonstrauit; quæ perfectius ab vno fiunt, quæ ab aliis quorum tamen vterque, sanus esse videatur. Et in libro de Symptomatum differentiis cap. primo, sanitatem definiuit esse affectum quandam secundum naturam, functionis auctorem, morbum verò affectum præter naturam, læsæ ac vitiatæ actionis causam. Tunc enim, inquit, ad initium libri de morborum differentiis, omnes se sanos existimantes, cum partiu corporis ministerio ad eas, quæ in vita necessariae sunt, actiones sine aliquo vitio perfungi poterint. Quod si cuiuspiam partis operatio offensa sit, illam agrotari arbitrantur.

Itaque non in actu & operatione, sed, vt in arte ad Thrasylulum cap. 7. & 12. interpretatur, in habitu & affectu corporis permanente, qui sit velut potestas, & principium operandi, sanitas aut morbus consistunt; potiusque habitu & potestate, quam operatione definiti debent. Quare dum in prim. libro methodi medendi multis disputat aduersus methodicos, an in affectu corporis, an in actione sanitas & morbi propria notio cognoscenda sit; intelligere oportet, quatuor esse in hoc disputationis genere magnopere distinguenda, in quibus duplex affectus continetur; quorum alter sanitas est aut morbus, alter sanitatem aut morbum consequitur. Primum enim est, quod secundum naturam aut præter naturam afficit corpora nostra. Alterum, affectus ipse ex hac causa profectus. Tertium, operatio, quæ à corpore ita affecto proficiscitur. Postremum, affectus huiusmodi operationem comitans. Primum sanitatis aut morbi causa est, alterum sanitas ipsa aut morbus, tertium sani aut morbofi corporis operatio, quartum accidens sanitati, aut symptoma morbo adiunctum: vt atrophia, quæ affectum significat, in quo corpus non nutritur, seu vitiosus siccus, succiue defectus aut redundantia. Ergo affectus quidam & habitus corporis sunt sanitas aut morbus; sed qui actionis principium est, eique aut commodat aut incommodat.

Ex quibus duo intelliguntur. Alterum, sanitatis aut morbi proprium finem esse viuentis formæ conseruationem aut euetionem, perfectamque aut mancã & imperfectam eius operationem. Alterum, sanitatem formaliter significare temperationem quandam ad iustitiam (vt cum medicis loquar) seu permissionem & proportionem qualitatum viuentibus singulis secundum suam speciem & naturam conuenientem; quæ sit aptum operandi principium ea præferim, quæ vegetantis animæ sunt & ad vitam pertinent. Contra verò harum ipsarum intemperiem & alicuius supra reliquas excessum, vnde operatio lædatur, esse morbum. Sic enim tum Aristot. in

Non in actione,
sed in habitu
consistere.

Sanitas & mor-
bus quid.

problem. prim. sect. morbum dixit excessu aut defectu consistere. Et problem. tertio sanitatem esse mediocritatem quandam: & in text. 17. libri 7. Phy. esse calidorum & humidorum cōmensurationem. Tum Hippocrates in libro de hominis natura, esse elementorum & humorum mediocritatem. Et Galenus loquitur ante notatis, & libro de atra bile cap. 5. & libro 5. de Hippocratis & Platonis decretis cap. 2. & 3. & alibi sapius, sanitatem definiuit moderationem quandam esse & symmetriam qualitatum, morbumque earum immoderationem & assymetriam. Quæ qualitatuum proportio, tum comparatione subiecti, in quo sunt; tum verò operationis, qua fieri debet, pensanda est: vt tot sint qualitatum singularum gradus, quot perfecta postulat operatio viuensque natura, seu partes eius, quæ operari debent.

Ceterum quoniam operationes per partes item organicas sunt; non in solis homogeneis, sed in heterogeneis quoque sanitatem & morbum considerare oportet, sanè in homogeneis qualitatum temperatio & proportio erit: in heterogeneis autem optima primum ex homogeneis compositio, quoad numerum, & qualitatem earum: deinde oportuna quantitas & magnitudo; debitus in corpore situs, conueniens figura, raritas, densitas, lenitas, asperitas, meatus, aliaque hoc genus conditiones, quæ ad optimi instrumenti fabricationem pertinent. Tunc enim corpus optimè sanum fuerit optimèque operabitur si & optimè fuerit qualitibus temperatum, & organica omnia membra ad operandum habuerit oportuna, & eorum vnumquodque optimè affectum fuerit. Contra morbosum; si aut homogenearum partium intemperatio, aut horum quispam in heterogeneis defectus operationem laesam & vitiatam reddiderit. Quare materia quidem, ex qua constant sanitas aut morbus, qualitates eæ sunt & accidentia, quæ in vtroque partium genere proportionem habet aut non habent: subiectum autem, in quo sustentatur, sunt ambo illa partium genera atque ad eò totum viuens corpus; præsertim verò partes homogeneæ, tum quòd ex illis consistit & heterogeneæ totaque planè pendeat harum sanitas aut morbus: tum quòd ratione ipsarum maximè prodeunt hæ operationes; tametsi non nisi ab heterogeneis per multæ perficiantur.

Hinc nimirum scita illa & vulgaris medicinae artis duas in partes diuisio; quarum altera in tuenda sanitate versatur, altera in profligando morbo occupatur: dum ille optimis alimentis accuratèque victus ratione incommoda omnia & noxia auertens, qualitatum proportionem ac membrorum omnium commodam dispositionem tueri conatur: hæcque in illud sedulo incumbit, vt oportunitis & salutaribus medicamentis intemperiam, siquæ contingat, corrigat, perturbatamque dispositionem abigat, & pristino statui atque incolumitati vniuersum corpus restituat.

Hinc trimembris illa membrorum partitio. Quidam enim sunt, qui temperationis morbi dicuntur; alij, qui compositionis; alij demum, qui unitatis. Temperationis morbi ad homogeneas partes pertinent, atque in qualitatum principum conjunctione cū alicuius excessu aut defectu considerantur. Quare vt medici ferè quatuor simplicium temperationum, & totidem compositarum ge-

nera faciunt; sic totidem simplicium & compositorum morborum capita sibi proponunt; illud ex vnius, hoc ex duplicis qualitatis excessu aut defectu orta. Quod an ita sit, poterit ex iis iudicari, quæ de temperationibus antea fuerunt disputata, quotcumque autem constituantur; aut oriri possunt ex causa externa, cibo, aère, & similibus, quibus remotis cessabit morbus: aut internum habent principium, sanguinem, spiritum, aliumque humorem; quem ad proportionem adducere oportebit. Priores illi morbi sine materia vocantur; quòd internam materiam, qua sustententur, non habeant: posteriores cum materia.

Alterum morborum genus, quod compositionis appellatur heterogenearumque potius partium proprium est, quadruplex esse existimatur. Primum figuræ seu creaturæ: quod in membri conformatione versatur, si aut curua, aut alia minùs accommodata figura affectum sit membrum, si meatus habeat plus æquo angustos aut amplos, obstructosue aut debilitatos, si receptacula & vasa nimium aut laxata, vt in fellis vesica interdum fit; aut angustata & obstructa, vt in opilatione; aut denique nimium vacuètur, vt si præ nimia lætitia spiritum & sanguinem cor immoderatè effundat, quomodo hominem perire posse & interdū peruisse scimus. Alterum est quantitatis; si maiora fuerint, aut minora, quàm par sit. Tertium numeri, si plures aut pauciores habeat digitos, quòd vnum ad ceterorum exemplum adhibitum sit. Postremum situs; si membra quæque congruentem & sibi debitum locum & situm in corpore non teneant. Tertium morborum genus unitatis esse dicitur totumque in solutione continuitatis consideratur; vt in excoaratione cutis, incisione venæ, nerui, carnis, in fractione ossis, in cuiusvis membri amputatione, aut quacunque diuisione vnius partis ab alia.

DE NEVTRA DISPOSITIONE.

CAP. XXX.

Nenim inter sanitatem & morbum mediam quandam dispositionem quam neutram appellauerunt, aperta oratione posuerunt Galenus in arte medica cap. 3. & 6. & libro de Symptomatum differentiis cap. 1. Herophilum scilicet secutus, vt intelligi potest ex lib. 7. de Simplicium medicamentorum facultatibus cap. 21. & lib. 6. de sanitate tuenda c. 2. & post eum Auicenna in 2. fen. 1. canonis doctrina 1. cap. 2. Hanc porò dispositionem neutram quadruplicem esse voluerunt. Vnam inter perfectam sanitatem morbumque grauissimum mediam, tanquam vtriusque negationem: quam in senum, conualescentium, & puerorum corporibus reperiri dixit Auicenna. In senibus enim propter nimiam siccitatem & frigus, in pueris propter abundantem humorem, in conualescentibus propter sanguinis inopiam, quòd eorum venæ non sint plene; ab ea perfectione & mediocritate recedunt corpora, in qua operatio perfecta consistit: nec tamen pessima est eorum conditio. Sanè Hippocrates aut quisquis fuit auctor libri de veteri medicina, corpus sanum nominauit, & ex morbo conualescens, & ægrotum. Alteram; qua corpus vno

Neutra dispositio quadruplex;

Subiectum quid?

Duplex medicina pars.

Trium membrorum genera.